

Frimureriet i kretsen av Ostindiefararna

av [Maya Hedberg](#)

[Javanen.se](#) 20 april 2018

Canton, fabriksbyggnaderna

Bildandet Svenska Ostindiska kompaniet år 1731 gjorde Göteborg till en blomstrande handelsstad. Svenskar som besökt England, Frankrike och Holland hade kommit i kontakt med frimurare och blivit medlemmar i loger utanför landet. Snart gavs tillstånd att bilda loger även inom landet och den första logen kom att bildas i Stockholm år 1735. Logen upphörde dock under 1747 för att ersättas av en ny år 1752. Logen fick namnet "S:t Jean Auxiliares".

Snart bildades också en loge i Göteborg – åtta personer sammanträdde och skapade "Salomoniska Logen af trenne lås" den 27 juni 1755, och vars namn ändrades till "Salomoniska Logen" efter två år. De som bildade logen i Göteborg hade alla anknytning till Ostindiska kompaniet. Den ene var superkargören Friedrich Habicht, som blivit frimurare år 1749 i "Prins Clermonts Loge" i Paris. Den andre var John Pike d.y. 28 år, son till superkargören i SOIC John Pike d.ä. och blev så småningom själv superkargör. Han var frimurare sedan år 1747 – i "Stora logen" i Amsterdam.

När det svenska Ostindiska kompaniet startade sina Kinaresor var engelsmän, holländare, fransmän och danskar redan på plats i Kanton. Däremot förekom ännu ingen logeverksamhet i Kina. Det var frimurare från Göteborg som startade egen loge i Kanton.

Frimurarlogen i Göteborg utvecklades snabbt efter starten 1755, och efter fyra år hade logen ett hundratal medlemmar. Av dessa hade tjugofem olika befattningar inom Ostindiska kompaniet. Ytterligare medlemmar fanns bland sjöofficerare som på något sätt hade anknytning till i Ostindiska kompaniet.

Det kostade att bli frimurare. Det krävdes därför goda inkomster att bli medlem, vilket dock medlemmar i kompaniet hade råd med. Inträdesavgiften i Frimurare Orden var 100

daler silvermynt. Årsavgift på 16 daler silvermynt tillkom. Bidrag från medlemmarna kom in vid speciella insamlingar. En kapten i Ostindiska kompaniet tjänade 100 daler silvermynt i månaden och hade ytterligare 8 000 daler silvermynt i ”privilegiepengar” för varje resa. Dessutom hade han rätt att ta med sig varor som han kunde sälja för egen räkning.

Superkargörerna hade vare sig månadslön eller privilegiepengar – däremot en del i vinsten vid lastens försäljning. En vinstandel som under kompaniets glansdagar var betydande och gjorde superkargörerna mycket rika.

År 1759, avreste sju frimurare från Göteborg till Kina och innan avfärden begärde de tillstånd att få hålla loge i utlandet. Resan gjordes med två skepp, ”Stockholms Slott” med kapten Carl Gustaf Lehman som befälhavare samt ”Frederic Adolph” med kapten Carl Gustav Ekeberg som befälhavare. Båda dessa kaptener var frimurare. Tre av superkargörerna var också frimurare, nämligen Friedrich Habicht, Andreas Gadd och Jacob Hahr. Bland officerarna ombord fanns löjtnanten Herman Celsing och styrmannen Livinius Olberg, även de frimurare. Tillstånd att hålla loge till sjöss gavs av Logen i Göteborg.

Första logemötet hölls när skeppen anlände till Cadiz i södra Spanien, där också det hemvändande skeppet ”Prins Carl” befann sig. De tre skeppens frimurare höll loge ombord på ”Prins Carl”. Protokoll till Logen i Göteborg omtalar att man fått ansökningar om inträde av fyra personer som tillhörde svenska krigsfartyg som också låg i hamnen i Cadiz. Tre av dessa personer blev efter hemkomsten till Göteborg invalda i ”Salomoniska Logen”.

I Kanton inrättade Ostindiska kompaniet ett faktori, d v s ett handelshus för inköp och försäljning av varor, men byggnadens väggar ansågs var alltför tunna och för att inte logehandlingarna skulle kunna avlyssnas höll man sammankomsterna ombord på ett av skeppen.

Då ”Stockholms Slotts” och ”Frederic Adolphs” lämnade Kanton upphörde logearbetet, eftersom de personer som ägde logetillståndet inte längre fanns på plats. Kvarvarande frimurare i Kanton kom ändå att träffas.

Det fanns frimurare ombord på varje svenskt skepp som kom till Kanton. Inte mindre än fyrtio superkargörer var frimurare, och ett tjugotal kaptener. Vissa superkargörer var ”kvarliggare”, och stannade i Kanton till dess de for hem med ett annat skepp. Det fanns de som stannade kvar ända upp till nio år. Även ombord på andra nationers skepp fanns frimurare. Både svenska och utländska frimurare ville hålla sina kunskaper vid liv och utbyta tankar med dem de kunde känna tillit till. Deras sammankomster gick under namnet Frimurare Sällskapet – och hölls ombord på något skepp.

I november 1756 fattade i Logen i Göteborg beslut om inrättande av ett ”barmhärtighetsverk” – ett barnhus där man tog emot föräldralösa barn och som skulle ge dem en bra start i livet. Alla frimurare i Göteborg lämnade bidrag till verksamheten.

Barnhuset kom snabbt igång och uppskattades av såväl myndigheter som av allmänheten. För att täcka kostnaderna fick frimurarna tillstånd att ta upp kollekt vid stadens kyrkor – en gång om året.

En större inkomstkälla var däremot stadens portpenningar. Göteborg, som under 1700-talet var en förskansad stad med tre portar, hölls stängd under nattetid. In- och utpassering var förbjuden, såvida inte vederbörande betalade en portpenning för att passera. Uppenbarligen en livlig trafik, eftersom portpenningar blev Barnhusets största inkomstkälla.

Inte heller frimurarna i Kanton glömde Barnhusets behov. Vid varje sammankomst i Frimurare Sällskapet samlades pengar in och beloppet som då betalades i silverpiastrar, överlämnades till Ostindiska kompaniet och utbyttes till svenska mynt i Göteborg.

I mars 1787, under hertig Karl beskydd bildades logen som fick namnet ”Elisabeth”, efter hertigens gemål. Logen skulle liksom alla andra loger i Sverige lyda under Stora Landslogen i Stockholm, men ordförandemästaren skulle vara en superkargör vid Ostindiska kompaniet. Den näst högste i logen skulle vara en kapten från en svensk ostindiefarare. Logen inhystes i Kanton på det svenska faktoriets område i september 1788. Namnet blev ”S:t Johanneslogen Elisabeth i Kanton”. Logens förste ordförandemästare var superkargören Johan Adolf Smedberg.

Vasaorden

Den av kaptenerna i Ostindiska kompaniet som gjorde de flesta resorna som befälhavare var Carl Gustav Ekeberg (1716-1784). Han genomförde minst tio resor, var av sju som kapten. Vid sin sista resa fick han vid ankomsten till Cadiz uppleva den sällsynta äran att av den svenske konsuln på plats få emottaga Vasaorden. Ett förtjänsttecken för goda insatser för jord- och bergsbruk, teknisk utveckling och handel.

Som frimurare var han en föregångsman på flera andra sätt än genom att bidra med penningmedel. Hans seder ifråga om behandlingen av besättningen respekterades. Den gängse råa tonen ombord förbjöds av Ekeberg, prygelstraffet avskaffades och en allvarlig men mildare ordning ersatte den stenhårda disciplinen. Det goda resultatet på hans skepp manade snart andra kaptener och rederier till efterföljd. Ett annat exempel; Vid ett besök på Sumatra blev Ekeberg varse hur slaverna pinades. Han upprördes särskilt vid ett tillfälle då han såg hur en liten pojke blev illa behandlad. Han bad att få köpa slaven, vilket beviljades. Han övertalade även två superkargörer som var med på resan att friköpa var sin slav. Gossen som Ekeberg tog hand om fick följa med hem till Sverige, där han uppfostrades tillsammans med Ekebergs egen son. På ett par år lärde sig den förre slavgossen att tala svenska, döptes i den kristna evangeliska läran.

Näst efter Ekeberg var Carl Gustaf Lehman (1714-1777) den som gjorde flest resor som kaptan i kompaniets tjänst. Han var en hängiven frimurare och lät i Kanton beställa en servis med frimuraremblem jämte sitt monogram.

Det sista svenska skeppet avseglade från Kanton år 1805, men redan 1801 hade ordföranden i "Logen Elisabeth" rapporterat att verksamheten inte längre var verksam. I och med att den svenska epoken för ostindieresor nu tog slut, upphörde också den svenska frimurarverksamhet i Kanton.